

Asia: TEM/1179/00.06.02/2017

Jakamistalouden haasteet ja kehittämistarpeet

Kysymykset

1. Mitkä ovat mielestänne suurimmat jakamistalouteen liittyvät haasteet Suomessa?

Kuluttajaliitto pitää keskeisimpänä ongelmana oikeudellista epävarmuutta. Rajat jakamistalouden ja perinteisten toimintatapojen välillä ovat epäselvät. Lisäksi jakamistalouden eri osapuolten oikeuksia ja velvollisuuksia ei ole juurikaan määritelty. Myöskään tilanteista, joissa yksityinen ihminen tarjoaa hyödykkeitä elinkeinonharjoittajille, ei ole säännelty.

Toinen ongelma on riitojen ratkaiseminen. Jakamistaloudessa on usein kyse ainakin osittain yksityishenkilöiden välisestä kaupankäynnistä, jolloin riitaisuuksia ei voida ratkaista Kuluttajariitalautakunnassa, vaan pitäisi turvautua tuomioistuimiin. Tuomioistuinprosessi on kuitenkin niin kallis, että siihen ei kannata turvautua.

2. Millaisia sääntelyratkaisuja tai muita viranomaistoimia pidätte tarpeellisena näiden haasteiden ratkaisemiseksi?

Kuluttajaliiton mielestä edellä kuvattujen haasteiden ratkaisemiseen tarvitaan sääntelyä. Jotta ei estettäisi eikä vaikeutettaisi kohtuuttomasti uusien toimintatapojen kehittämistä, sääntelyn tulee olla yleispiirteistä: pitää säätää vain vastuun kohdentumisen yleisistä periaatteista sekä eri toimintamuotojen rajanvedon suuntaviivoista. Toisaalta saattaa olla myös sellaisia kehityssuuntia, jotka halutaan estää. Ensisijaisesti sääntelyn tulisi olla horisontaalista, sektorikohtaiseen sääntelyyn tulisi turvautua vain kun se on välttämätöntä. On muistettava, että sääntely ei ole pelkästään taakka, vaan se lisää toiminnan ennustettavuutta ja siten helpottaa sitä.

Tulee myös kehittää keinot kohtuuhintaiseen riidanratkaisuun. Keinoina voisivat olla joko Kuluttajariitalautakunnan kaltaisen vaihtoehtoisen riidanratkaisuelimen perustaminen tai nykyistä kevyemmän ja huomattavasti halvemmän tuomioistuinprosessin kehittäminen taloudelliselta arvoltaan vähäisten riitojen ratkaisemiseksi. Pelkästään jakamistalousalustojen omat sovittelupalvelut eivät ole riittäviä.

3. Millaisia sääntelyratkaisuja tai muita viranomaistoimia pidätte tarpeellisena jakamistalouden edistämiseksi Suomessa?

Jakamistalous on monimuotoinen ilmiö, johon nykyinen sopimusoikeudellinen sääntely ei kaikin osin sovellu kovin hyvin. Sinänsä kuitenkin sopimusoikeuden peruseriaatteita ole tarpeen muuttaa, vaan soveltaa niitä muuttuvissa olosuhteissa. Muutoksen nopeus vaatii sääntelytavan muuttamista: yksityiskohtaisesta sektorikohtaisesta sääntelystä pitää siirtyä yleispiirteisempään ja kattavampaan sääntelyyn.

Nykyinen jakamistalous perustuu pitkälti verkkoalustoihin, jotka saattavat palvelun tai muun hyödykkeen tarjoajan ja käyttäjän yhteen. Alustan ylläpitäjän toimintatapa ja asema vaihtelevat, jolloin myöskin tämän vastuu vaihtelee. Yksinkertaisimmillaan alusta vain saattaa palvelun tarjoajan ja käyttäjän yhteen, jonka jälkeen tarjoaja ja käyttäjä tekevät keskenään sopimuksen, tällöin alustan ylläpitäjä ei ole välttämättä mitenkään vastuussa palvelun tarjoajan ja käyttäjän välisestä sopimussuhteesta.

Usein jakamistaloudessa on kuitenkin mukana ammattimaisesti toimiva välittäjä, joka saattaa palvelun tarjoajan ja ostajan yhteen sekä hoitaa maksuliikenteen ja markkinoinnin. Tällaisessa tilanteessa on usein kyse kolmesta sopimussuhteesta, joissa sekä palvelun tarjoaja että käyttäjä ovat heikommassa asemassa suhteessa välittäjään.

Palveluntarjoajan ja palvelua käyttävän kuluttajan välisen suhteen luonne riippuu siitä, onko palveluntarjoaja elinkeinonharjoittaja vai ei. Jos palveluntarjoaja on elinkeinonharjoittaja, tilanne on selkeä ja noudatetaan kuluttajansuojalainsäädäntöä. Toisaalta kyse voi olla myös kahden tasavertaisen yksityishenkilön välisestä sopimussuhteesta, johon sovelletaan sopimusoikeuden yleisiä periaatteita ja joka ei välttämättä tarvitse lisäsääntelyä. Kuluttajaliitto pitää tärkeänä, että elinkeinonharjoittajan ja ei-ammattimaisen palveluntarjoajan välistä rajaa selkeytetään, jotta välttyttäisiin sopimussuhteen luonnetta koskevilta epäselvyyksiltä. On myöskin tilanteita, joissa palveluntarjoajan ja käyttäjän välillä katsotaan olevan työsuhte. Kuluttajaliiton mielestä on syytä selvittää millaisen esteen jakamistaloudelle tämä muodostaa.

Myös palvelun välittäjän ja tarjoajan väliseen suhteeseen voi liittyä ongelmia. Tällaisissa tilanteissa tarvitaan sääntelyä, jolla määritellään selkeästi eri osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sekä suojataan suhteen heikompia osapuolia.

4. Mahdolliset muut kommentit aiheesta voitte esittää vapaamuotoisesti tässä.

Kuluttajaliitto yhtyy näkemykseen, jonka mukaan jakamistalous tarjoaa kuluttajille, yrittäjille ja yrityksille uudenlaisia mahdollisuuksia. Se voi synnyttää uusia palveluja ja liikeideoita, uusia työtilaisuuksia ja tulonlähteitä. Se kannustaa myös omaisuuden jakamiseen ja tehokkaampaan resurssien käyttöön, mikä puolestaan edistää kestävästä kehitystä ja kiertotaloutta.

Jakamistalouteen liittyy myös suuria haasteita ja uhkia. Perinteisiin taloudellisen toiminnan muotoihin liittyy paljon sääntelyä, jolla turvataan eri osapuolten asemaa (esimerkiksi kuluttajansuoja- tai työlainsäädäntö). On huolehdittava, että jakamistaloudesta ei muodostu keinoa tämän sääntelyn kiertämiseksi: kuluttajille suoraan aiheutuvien ongelmien ohella tällainen kehitys heikentää perinteisesti toimivien elinkeinonharjoittajien mahdollisuuksia kilpailla, mikä heikentää myös osaltaan kuluttajien asemaa.

Käsillä oleva muutos voi olla vaikeasti hallittavissa eikä sitä välttämättä ole edes kaikin osin tarpeen yrittääkään hallita – sääntelyllä tulee vain huolehtia, että lopputulos on oikeudenmukainen. Muutoksiin liittyy sekä mahdollisuuksia että uhkia. Kuluttajaliitto suhtautuu muutokseen ennakkoluulottomasti ja pyrkii vaikuttamaan asioihin siten, että kuluttajan edut turvataan maailman muuttuessa.

Jakamistalous ei ole muusta yhteiskunnan kehityksestä tai ideologioista irrallinen ilmiö. Viime kädessä on kysymys siitä, millaisen yhteiskunnan haluamme. Siksi on tärkeää pohtia, mikä merkitys jakamistaloudella on yhteiskunnassa. Mikä rooli julkiselle vallalle ja sääntelylle halutaan antaa, miten ja keneltä varat yhteiskunnan toimintaan kerätään, kenen ja minkälaisesta vapaudesta on kysymys? Näihin kysymyksiin annetuista vastauksista riippuu se, millaisen jakamistalouden me haluamme.